

LA PLAÇA BARANGÉ: ENJOC CULTURAL, ENJOC POLÍTIC

Entre 1995 i 1997, i relacionat amb diferents activitats acadèmiques que en aquell moment duia a terme, vaig anar escrivint aquest article. Quan el vaig haver enllestit, el vaig presentar a la revista *Lauro*, del Museu de Granollers, per a la seva publicació. Setmanes més tard, vaig rebre una trucada de la persona que en aquell moment dirigia la revista que em deia que no publicarien el meu escrit. El motiu era purament formal. En cap moment no se'm va oferir la possibilitat de refer-lo adaptant-lo a l'espai que se'm pogués oferir.

Més endavant vaig saber que el meu original mai no havia arribat a ser estudiat pel consell de redacció.

Han passat deu anys i potser ha arribat el moment de desenterrar-lo.

Cal advertir a qui el vulgui llegir que el treball de camp va acabar l'any 1997 i que des de llavors han ocorregut molts canvis polítics.

Incluc la proposta dels peus de foto que havien d'anar a l'article, però no les fotografies (que hores d'ara no sabia on anar a buscar).

Els vostres comentaris seran benvinguts a fromac@apen.es

Sant Martí de Centelles, Diada de Reis de 2007

Francesc Roma i Casanovas

*"y ahora que ya no hay trincheras
el combate es la escalera
y el que trepe a lo más alto
pondrá a salvo su cabeza
aunque se hunda en el asfalto
la belleza..."*

L. E. Aute

Presentació

Aquest treball va néixer de la descoberta d'una frase del sociòleg francès Pierre Bourdieu¹ que deia "*Les classes i altres col·lectius socials antagonistes es troben permanentment atrapats en una lluita per a imposar la definició del món que els és més coherent amb els seus interessos particulars*". En el seu context original, la frase no tenia res a veure amb el món arquitectònic ni urbanístic. No obstant i això, la meua intenció en aquest article és aplicar aquesta idea a la realitat espacial.

El treball s'ha anat fent per fases en els darrers anys. En un primer moment va ser objecte d'un petit treball per a l'assignatura "Epistemologia de les ciències socials", que impartia el professor Salvador Cardús al Departament de Sociologia de la UAB. En aquesta primera fase es va treballar sobretot allò que fa referència a l'enjoc cultural. Acabat aquest primer pas, varen venir uns mesos de recerca desvinculada de la universitat, fins que a finals de 1996 i principis de 1997, dins el DEA "Jardins, paysage, territoire", el professor Bernat Lassus ens va fer fer algun tipus de treball. Llavors vaig decidir reprendre el que havia fet, desenvolupant sobretot el vessant de l'enjoc polític.

Avui m'he decidit a publicar-lo, tot i que no sé si encara és prou madur i que no tinc clar si això pot incidir o no en la marxa del procés que estem estudiant, i en quin sentit. L'interès demostrat pel tema pels companys de *Lauro*

---

¹ Pierre Bourdieu i Loïc J. D. Wacquant, 1994: *Per a una sociologia reflexiva*. Barcelona, Herder.

m'ha animat a escriure-ho. Ara s'ou vosaltres, els lectors, qui n'heu d'opinar.

Introducci6

La percepci6 dels espais p'ublics respon a una s'erie de factors individuals i col·lectius que no s6n, al contrari del que el sentit com'ú voldria fer-nos creure, gens innocents. Tenim la impressi6 que una plaça pot ser vista com un objecte artístic i, per tant, ens agrada o no ens agrada, ens hi sentim c6modes o no, en funci6 de fets i realitats purament individuals. Per6 la percepci6 mai no 6s neutra perquè mai no podem abstreure all6 que estem observant, all6 que tenim fora de nosaltres en tant que objecte, del que nosaltres mateixos, i la nostra cultura, som. Quan ens situem en el m6n del judici estètic, entrem en un m6n de valors, valors no només estètics, sin6 alhora *polítics* (prenent el terme política en un sentit molt ampli). Mai no jutgem en el buit, sin6 dins d'una societat amb una cultura i una estructura social diferenciades. D'altra banda, el conceptor, (l'arquitecte, l'urbanista, el pensador, l'artista ...) mai no pot concebre fora del seu temps. Quan un urbanista, arquitecte o paisatgista fa una plaça intenta a través d'ella expressar una s'erie d'idees. Hi ha una comunicaci6 de sentit entre ell, la seva cultura i la seva societat. A nosaltres, als investigadors, ens cal descobrir perquè ens vol comunicar unes idees i no pas unes altres, quines s6n les metàfores que utilitza i perquè no en fa servir d'altres. ¿Es tracta d'un "simple" exercici d'estètica, 6s a dir, sense relacions polítiques ni socials?

La plaça Barangé (Granollers, Catalunya) pot permetre'ns un bon exemple. Es tracta d'una plaça de construcci6 recent, una plaça "moderna", inscrita dins la filosofia de la "tabula rasa". Aquesta ha esdevingut el centre d'una s'erie d'enjocs culturals i polítics entre diferents grups socials. Hi podem trobar processos de distinció entre diferents actors col·lectius i estratègies de lluita política i social, depassant l'esfera de l'estètica per fer irrupci6 en el m6n de les relacions socials, polítiques, culturals, etc.

El paisatge, l'arquitectura o l'urbanisme s6n processos "polítics", mediacions entre la realitat física i una altra realitat política, social; cultura que es metaforitza en formes reals. Entre els elements físics que componen la plaça Barangé s'hi descobreix la presència humana amb les seves contradiccions i els seus conflictes. S'hi pot veure també la lluita entre les forces democràtiques i els darrers homes del Franquisme. Però cal fer-ho notar.

Marc teòric

Dues idees bàsiques emmarquen aquest estudi. La primera d'elles afirma que l'espai o el territori poden ser considerats com a objectes propis del coneixement, fet que no implica afirmar ni negar la seva existència objectiva ni que se'ls pugui veure des d'altres perspectives. Com a tals, esdevenen un objecte dins l'àmbit del que anomenem sociologia del coneixement. Des d'aquesta perspectiva considerarem la realitat

espacial internalitzada com un producte fruit en primer lloc del procés d'institucionalització, d'objectivació i de reificació² i que, en un segon moment, es transmet per la via del procés de socialització. La psicologia evolutiva i infantil³ permet afirmar que la percepció i la reificació de l'espai es desenvolupen en les primeres etapes de la vida, en el temps que hem anomenat de socialització primària. D'aquesta manera l'espai adquireix unes característiques suposadament objectives i gairebé immodificables, perquè allò que és tingut per real serà real en les seves conseqüències. L'espai, com tota realitat social subjecte al procés d'institucionalització, forma part del món donat per descomptat, el qual es manté a través de processos de rutina. El procés de socialització és un dels mecanismes que fa esdevenir l'espai en territori. Perquè hem de considerar que l'espai no té una lògica interna i pròpia, sinó que aquesta li ve donada des de la societat. A l'espai s'hi poden desenvolupar diferents lògiques i un mateix lloc pot cobrir diverses funcions, però un lloc i un temps concret només presenten una lògica als ulls d'un sol actor⁴.

La segona idea bàsica que emmarca aquest treball és que el territori esdevé una forma d'exercici del poder, en el nostre cas fonamentalment a través d'un procés que Bourdieu ha anomenat *violència simbòlica*. Tanmateix, el tipus concret de realització espacial que aquest treball vol estudiar es pot considerar com un element que s'inserta en una estratègia de distinció a través del gust artístic de certs grups socials. L'espai com a forma d'exercici del poder inclou també el control del conflicte latent, dels interessos dels dominats, dels problemes potencials i del control del programa polític fins i tot a través de no decisions⁵. Des d'aquesta perspectiva, quan el poder funciona millor és quan no és percebut com a tal, quan es controla el que es pot debatre i el que no, quan no es fa sentir a aquells que hi són sotmesos la seva influència: res millor que assolir que qui ha d'obeir desitgi fer allò que qui mana li vol manar.

En aquest sentit, l'exercici d'aquest tipus de poder ens acostava a allò que Bourdieu conceptualitza com a violència

---

² Definirem el procés d'institucionalització com "una tipificació recíproca d'accions habitualitzades per tipus d'actors". Les institucions, en el nostre marc, adquireixen historicitat, i amb ella objectivitat. S'experimenten com existents per sobre i més enllà dels individus. "Les institucions s'experimenten ara com si posseïssin una realitat pròpia, que es presenta a l'individu com un fet extern i coercitiu". Les institucions adquireixen estatus d'inalterables i evidents per si mateixes. Aquest procés queda reforçat quan es transmeten als infants en la socialització primària, quan els arriben com a inalterables i donades per descomptat. D'aquesta manera, allò que els humans hem construït se'ns apareix com quelcom objectiu. Aquesta objectivació elabora una coberta de legitimacions tant de tipus cognitiu com normatiu. Quan s'estableix un món social objectiu, no està lluny la possibilitat de la reificació, "un pas extremen del procés de l'objectivació, pel que el món objectivat perd la seva comprensibilitat com empresa humana i queda fixat com facticitat inert, no humana ni humanitzable" (P. Berger i T. Luckmann, 1993: *La construcción social de la realidad*. Buenos Aires, Amorrortu).

³ -Paul A. Osterrieth, 1984: *Psicología infantil*. Madrid, ediciones Morata, S. A.

-Jean Piaget, 1991: *Seis estudios de psicología*. Barcelona, Labor.

⁴ Juan Monreal: "Notas metodológicas para una sociología del espacio" en *Escritos de teoría sociológica en homenaje a Luis Rodríguez Zúñiga*. Madrid, CIS. Pàg. 751-763.

⁵ Steven Lukes, 1985: *El poder. Un enfoque radical*. Madrid, Siglo XXI.

simbòlica, és a dir, aquella forma de violència que s'exerceix sobre un agent social amb la seva complicitat. Aquest concepte es complementa amb el de desconeixement: "el fet de reconèixer una violència que s'exerceix precisament en la mesura que se la desconeix com a violència; és el fet d'acceptar aquest conjunt de pressupòsits fonamentals, pre-reflexius, que els agents socials posen en marxa pel simple fet de prendre's el món com a donat per descomptat, és a dir, tal com és, i de trobar-lo natural perquè li apliquen les estructures cognitives que surten de les estructures mateixes d'aquest món"⁶.

El territori no és només objectiu sinó que es veu sotmès a un important procés de lluita simbòlica entre diferents individus i col·lectius per tal de definir-ne el seu ús i la seva valoració; és a dir la seva institucionalització. Per a Berger i Luckmann la territorialitat és un dels focus probables de tipificació i habituació, els quals es troben en la base de la institucionalització. Tanmateix, Alfred Schutz⁷ afirma que el coneixement del món dels nostres predecessors s'assoleix a través de documents i "monuments", en el sentit més ampli", fet que duu implícita la mateixa idea però exposada al revés.

Hem d'acordar que l'estudi sociològic de la institucionalització de la territorialitat ens duu de ple al terreny de joc de la història: qualsevol institució s'ha generat en el passat i remuntar-nos a l'origen d'aquest procés implica recórrer a la recerca històrica o analitzar una realitat present que s'haurà de veure com evolucionarà en el futur. Davant d'aquesta alternativa, el nostre estudi de la plaça Barangé recorrerà a l'anàlisi històrica.

Una mica d'història

El lloc que ara ocupa la plaça Barangé es féu famós d'ençà de 1978. És a final d'aquell any quan el tema saltà a la premsa després que s'aixequés la plaça que hi havia per tal de construir-hi un aparcament soterrat, les obres del qual s'havien iniciat en 1976. Cap a final de 1978, el tema ha assolit mobilitzar els veïns del barri fins al punt que el centre de Granollers apareix cobert de fletxes que indiquen el camí cap a aquell indret i que duen inscrita la llegenda "visiteu la vergonya de Granollers". Tot havia començat perquè les obres estaven aturades i el lloc començava a esdevenir perillós (l'interior del forat excavat s'havia omplert d'aigua i esdevenia un perill de contaminació; les tanques començaven a estar en males condicions; un rodamón que hi entrà per dormir en una caseta de treballadors, sense voler, hi calà foc...). És en aquells anys que es popularitza el nom de *Sot de la Vergonya* per a aquell indret⁸. En aquest entramat, una de les primeres reaccions que apareix en la premsa són articles carregats d'ironia i sarcasme⁹.

⁶ Bourdieu i Wacquant: Op. cit.

⁷ Alfred Schutz, 1974: *Estudios sobre teoria social*. Buenos Aires, Amorrortu.

⁸- El pàrquing que finalment s'hi féu duu el nom de "el Sot".

⁹- Vegeu, per exemple, "Hem recuperat el sot", *Plaça Gran*, núm. 1. 4 de novembre de 1978.

El tema perdura de la mateixa manera, amb el *Sot* obert i les obres aturades. Els anys 1982 i 1983 viuen els concursos d'idees per a la reforma de la plaça. Les obres comencen a finals de 1985 i posteriorment s'abandonen de nou, amb la plaça ja gairebé acabada, mancant només els darrers detalls i la inauguració oficial. Posteriorment, l'any 1993, hi ha hagut unes petites reformes, però amb tot la plaça ha continuat inacabada fins al moment d'escriure aquest article (fotografia núm. 10).

La ironia

Ja he dit que una de les formes que adquireix aquest tipus de conflicte acostuma a ser la ironia. En aquest sentit, en el pregó de la festa major de 1988, Pere Tàpies féu la següent referència a la qüestió: "*premi FAT. Molta totxana, el terra no té cap bony, està amb el cul dissenyada, per això és la plaça del cony*"¹⁰. Una altra mostra: "*Els llibres més venuts de 1994 (...) "Arquitectura civil a Granollers". Diversos autors. Il·lustracions del Teatre-Auditori, la plaça del cony i el Toblerone de les Olles. Edicions Sucadi*"¹¹. Facsímil de l'*original*"¹². Aquest text es va publicar a final de 1994, força anys després que aparentment s'acabés de construir la plaça que estem tractant (en realitat que s'abandonessin les reformes amb aspecte d'obra acabada) i ens demostra com aquest procés d'institucionalització i de lluita per definir l'espai es pot allargassar en el temps. Tanmateix en la majoria d'escriptors que fan referència a la plaça la ironia, empaltada de crítica social, hi és present d'una manera més o menys clara.

Altres aspectes a través dels quals s'expressa l'oposició a la plaça és a través de les referències a la inseguretat del seu mobiliari o de l'estructura general, al fet de no adir-se amb el "sentit comú", o el fet de considerar-la com una obra artística.

De moment, ja podem afirmar que el procés d'institucionalització del territori involucra un mínim de dos grups socials que malden per definir l'espai des de punts de vista i valoracions diferents. Són dos grups socials inconsistents que es defineixen entorn d'una valoració positiva o negativa d'aquell espai. En aquest procés el "sentit comú", la "qualitat artística", els premis obtinguts, etc. esdevenen armes de la lluita per definir-ne el seu ús i la seva valoració. Qualsevol petit accident, des d'una petita entrebancada a un gran traumatisme, va de boca en boca, intentant fer definir els indecisos o aquells als que no els va res en aquell espai que tot i ser públic, no el viuen com a seu.

D'altra banda els topònims *Plaça del cony* o *Sot de la Vergonya* són mostres clares del procés d'institucionalització,

¹⁰- "Las primeras víctimas de "la maldición Barangé". *El Vallés*, núm. 620, 3 de setembre de 1988, Pàg. 9. El premi a què fa referència és el premi FAD (Foment de les Arts Decoratives) en el qual el projecte de la plaça hi obtingué un segon premi.

¹¹ Sucadi és el nom d'una empresa constructora.

¹²- *El renou*, 30 de desembre de 1994. Aquesta publicació era un fulletó que s'entregava junt amb *El 9 nou* d'aquella mateixa data i responia al context d'haver-se celebrat dos dies abans el dia dels innocents.

car parlar de l'espai és alhora (re)construir-lo. El món territorial, el món físic donat per descomptat i avaloratiu, no és més que el resultat d'un conjunt de processos de reificació, en el qual diferents individus o col·lectius es troben immersos en una lluita per definir aquell espai. Amb el temps, alguna de les definicions de l'espai adquireix preponderància i, a la llarga, adquireix categoria de "realitat". El coneixement del que ens envolta es basa en conjunts de rutines que, com aquestes que ara analitzem, no ens permeten de plantejar-nos cada dos per tres l'essència del nostre món més immediat. Als individus immersos en aquesta treva que és la rutina els és possible de recordar què hi havia abans en aquell mateix lloc o el procés de lluita simbòlica per definir l'espai, tot i que habitualment no s'ho plantegin. En canvi, les noves generacions, que quan neixin trobaran aquell espai des del primer dia, no podran escapar amb tanta facilitat d'aquesta definició pactada de la realitat. El seu món serà molt més "donat per descomptat".

El capital cultural

Però les places anomenades dures tenen un element afegit, fet que les fa molt interessants des del punt de vista del sociòleg. Existeix en elles una ambigüitat sobre si se les ha de considerar un element artístic o si simplement són un element funcional. En aquest sentit, els grups que se senten favorables a aquest tipus de construccions no deixen escapar cap oportunitat per recordar als seus detractors els mèrits aconseguits pels seus arquitectes, els premis que l'obra ha rebut, etc. Així, aquest objecte que es pretén artístic, que s'escapa de la reclusió museística i s'escampa pel carrer, adquireix un estatus semblant al que poden tenir diferents obres d'artistes plàstics que, en opinió de Pierre Bourdieu, serveixen com a elements de distinció entre diferents grups socials: formen part d'allò que en diu *capital cultural*. Entendre aquesta forma d'art és reservat a una "élite cultural", el procés de definició de la qual no és altra cosa que una dinàmica social semblant a la que hi pugui haver darrera del gust per catar un bon vi o menjar rinxols de primavera. Acceptar la plaça significa entendre-la com a forma d'art, com una obra independent de tot allò que la rodeja. Tota pràctica cultural és una posada de distància social entre diferents grups

Per contra, aquells grups socials que no poden o no volen valorar-la positivament des del punt de vista artístic, aquests sempre tenen la possibilitat de recórrer a pensar que "aquest art no l'entendem". Des del meu punt de vista, és precisament això el que es busca, aconseguint d'aquesta manera una disminució de la força de la dissenyació davant del procés d'institucionalització que embolcalla tot el procés. Aquest no és altra cosa que un procés de violència simbòlica en el qual es manifesta el domini d'uns grups sobre altres. Tot i que no tinc a la meua disposició el retall concret, un diari barceloní va esventar que Alfonso Guerra, en una visita que havia fet a Barcelona, havia confós la plaça dels Països Catalans amb

una gasolinera¹³. Aquest fet, que podria semblar un desagradable incident, és precisament la base d'aquest procés de violència simbòlica. Podem pensar que aquest tipus d'obra pública serveix per recordar a la gent que no ha après a degustar aquesta mena d'art que no és prou preparada per entendre'l i, per tant, per decidir sobre la seva continuació o no, sobre si s'ha de continuar endavant per aquesta línia o canviar vers una altra. Com que tot això es desenvolupa de manera pràcticament desconeguda per part dels diferents actors implicats, tot aquest procés de violentació no es pot considerar sinó com una forma de violència simbòlica.

Dos grups oposats

La lluita per definir l'espai i convertir-lo en territori esdevé una lluita qualificada d'artística. En ella s'oposa el gust artístic d'avantguarda al sentit comú, si volem la tradició envers la modernitat, el passat al present, les coses com s'han fet sempre al "i per què s'haurien de fer com sempre?". En aquest sentit, la plaça és defensada especialment pels artistes i intel·lectuals locals, com diu un columnista, "*el paradigma de la modernitat més nostrada*"¹⁴. En aquest sentit, a principi de 1991, els que es feien dir quatre amics preocupats per l'art i la cultura (dos artistes, un ginecòleg i un treballador de banca) varen iniciar una campanya per cridar l'atenció sobre l'urbanisme a la ciutat. La campanya consistia en enviar un conjunt de postals sobre diferents mostres urbanístiques de la ciutat. La segona d'elles anava dedicada a la plaça Barangé.

Segons ells, el problema de la plaça no era que no fos de bon gust, sinó que estava mal ubicada i inacabada. En paraules textuais, la plaça en si estava bé, molt ben dissenyada. És més, deien que era la millor plaça de la ciutat. El que pretenien els autors era que se'n parlés, és a dir, que es desrutinitzés aquella part de la ciutat, que es pogués tornar a definir. El que reclamaven era una reconstrucció simbòlica que s'havia de continuar de l'obra física¹⁵.

La plaça Barangé ens deixa veure un intent d'unir l'antiga vila de Granollers i una part de la nova a través d'un espai de nova construcció. El seu sòl intenta utilitzar un dels elements més vàlids de la tradició, segons els seus arquitectes¹⁶. Però des del meu punt de vista suposa un intent de consolidació d'un model de ciutat del futur, un model altament funcional i separat del medi natural. El mecanisme per assolir això és el procés de socialització. D'aquesta manera, els nois i les noies que s'han socialitzat amb la presència constant de la plaça Barangé, o que l'han utilit-

¹³- La plaça dels Països Catalans és considerada com la germana gran de la plaça Barangé perquè segueixen el mateix estil arquitectònic.

¹⁴- Mas, Josep: "Moderns". *El 9 nou*, 11 de març de 1991. Pàg. 36.

¹⁵ vegeu *El 9 nou*, 8 de març de 1991. Pàg. 8.

¹⁶- Viaplana, A. i Piñon, H.: "La nova plaça de Barangé en la perspectiva dels seus arquitectes". *Granollers informatiu*, núm. 40. 15 de juliol de 1987. Pàg. 6. (els autors d'aquest article són els arquitectes que dissenyaren la plaça).

zada des de ben joves, la veuen com un objecte "natural", com un espai possible i no necessàriament qüestionable. Per a ells és molt més difícil de saltar el fràgil mur que suposa el procés d'objectivació. Aquesta idea ve avalada pel fet que en diferents observacions que hi he fet en els darrers mesos de 1995, les úniques persones que hi he pogut veure, poques certament, eren petits grups d'adolescents. La resta de la gent la utilitzava com a espai de pas, d'intercomunicació entre la ciutat vella i un dels barris més moderns de Granollers. Un estudi que està en procés de publicació, ens permet concloure igualment que la majoria dels usuaris de la plaça en tenen una percepció negativa i que és utilitzada per elements marginals. Molts dels seus elements diguem-ne més decoratius, podrien ser eliminats, segons els resultats d'aquest estudi¹⁷.

Aquí el tema torna a ser el mateix d'abans, ¿per què es prefereix donar una imatge de modernitat i no pas de tradició a la ciutat? Per què es prefereix fer les places dures en comptes de fer-les seguint cànons més clàssics? Algunes persones ens parlen de valors econòmics, i afirmen que fer una plaça dura, a la llarga, resulta més econòmic que ajardinar-la. No nego aquesta idea, però en tot cas em sembla que hi ha d'haver alguna cosa més, algun element simbòlic o valoratiu que faci preferir el ciment i el ferro a la gespa i als arbres. Per a mi, el fet que majoritàriament s'hi trobin joves em fa pensar que l'intent, conscient o no, volgut o sense voler, és que acabin interioritzant la idea de la modernitat, de la innovació constant. Es tracta de l'altra cara de la moneda que duu la inscripció de no transmetre els valors clàssics, tradicionals (ara les places són diferents i la gent i el món també ho són, seria el seu lema).

La distinció per l'art

Aquests elements explicatius anirien en la línia de creure que l'acceptació d'aquest tipus d'urbanisme actua com una estratègia per tal de permetre la distinció de certs grups socials. En aquest sentit, treure aquestes places a concurs, que sembla el més democràtic, paradoxalment permet deixar a criteri dels artistes o arquitectes la decisió de com serà l'espai del futur. Aquest procés ja duu implícita la idea que la seva obra ha de ser "artística", que no n'hi ha prou amb posar grava al terra per evitar els bassals: ja en la mateixa demanda se li encarrega quelcom més: un objecte no utilitari sinó contemplatiu, diferent. En definitiva se li demana una obra d'art i aquesta no és més que un element que certs grups socials han pactat de definir com a tal. La plaça dura, per a molta gent, no és un element "natural" del context on es troba, però a través d'un exercici que no es pot qualificar sinó d'exercici de poder, és definida com a tal i a la llarga es tracta d'imposar com a "natural". Una pedra pot esdevenir

¹⁷ Aparicio, S.; Catedra, T.; Jardí, A.; Vivas, P. (1997): "La plaça Barangé de Granollers". Treball inèdit, exemplar fotocopiat a l'hemeroteca Josep Móra, Granollers. Vegeu-ne un resum en Vallès, 19 de juliol de 1997. També s'hi refereix el Vallès del 2 d'agost de 1977.

un objecte artístic si algú la descontextualitza i la converteix en un element contemplatiu. Però en aquest procés no qualsevol serveix per fer aquest trasllat del món natural al contemplatiu: convertir aquella pedra en art és en el fons un exercici de poder. La nostra societat té els seus especialistes en fer-ho.

El procés s'acompanya d'una forta dosi de condescendència envers els dominats, condescendència que queda clara en el següent text: "*No tracti de comprendre res, la bellesa no es comprèn, es gaudeix. Si tot li fa peça, és que li agrada. I si li agrada és que és bo. No esperi que ningú li doni arguments cultes per obligar i justificar la seva admiració*"¹⁸. No cal pas que feu com l'Oriol Bohigas, que és capaç de fer discursos incomprensibles, ens diu el mateix autor: "*L'experiència estètica del gargot infantil, surant en el camp de forces d'una aquarel·la de Kandinski o, millor, dels ritmes motors de les seves improvisacions, cap a la creació de fragments reals d'espai. Tot i que els resultats figuratius semblen més pròxims a la dislocació del primer Delaunay i, sobretot, al trencament seqüencial de Duchamp -des del Nu descendant un escalier fins al Grand Verre- a la sèrie de Rayographs de Mann Ray i a alguns grafismes de Picabia*"¹⁹.

La pedanteria del text és una mostra ben clara de com certs agents converteixen la cultura en una posada de distància social. Vet aquí un clar exemple de *capital cultural*.

El colofó del que vull exposar en aquest treball és suposar que si es fan i es mantenen les places dures és pel fet que serveixen per recordar a certa gent la seva incultura, el seu desconeixement i el seu poc poder per convertir un element utilitari en un objecte artístic. En definitiva, el que es recorda sistemàticament és el seu no-gust-artístic, la seva posició subordinada. Cal una certa cultura i un cert "pertànyer a..." per poder entendre i valorar aquestes mostres urbanes com s'espera per part d'aquells que en el seu moment tingueren prou poder com per decidir com havien de ser aquells espais fins al moment informes i indefinits. Com diu Bourdieu, els grups socials viuen en una lluita per imposar una definició del món que sigui al més coherent possible amb els seus interessos socials. Per a mi, aquest intent abasta també la realitat espacial.

L'enjoc polític

Els espais actuen com a metàfores que poden haver esdevingut més reals que els seus referents. El poder i l'autoritat s'hi expressen com si no fossin ells mateixos. Es feina de l'investigador de fer-los notar. I per fer-ho ens cal prendre en consideració els elements visibles i alhora els elements invisibles que circulen a través de l'espai. Hem de fer veure allò que "no s'ha de veure", remarcar el que no és remarcad.

Una simple mirada ens permet afirmar que l'entorn de la plaça Barangé és format per un conjunt heterogeni d'elements

¹⁸ González, Antoni: "La plaça del Cony". *Diari de Barcelona*, 4 març 1990.

¹⁹ Gonzalez, A.: "La plaça del Cony". Op. cit.

esparsos, sense relació entre ells. De la cantonada de l'Hotel Europa, a l'edifici de Correus, passant per les façanes posteriors d'algunes cases, l'edifici de Telefònica o el de la Guàrdia Urbana, no hi ha cap norma que doni solució de continuïtat al conjunt. Dins d'aquest marc, alguns agents implicats en l'enjoc de la plaça Barangé han destacat el paper discordant d'un edifici que certament és el més alt de la zona: la Mútua del Carme (fotografia núm. 7). De tots els elements esparsos, se n'ha triat un i se l'ha assenyalat. Montserrat Ponsa no tenia cap inconvenient en afirmar que els conceptors s'havien hagut de barallar amb unes edificacions mancades de caràcter, més altes del que preveïen els plans urbanítics, encarades de maneres distintes i totes elles situades a la plaça, "com caigudes d'una altra galàxia"²⁰.

Aquest edifici va ser inaugurat el 16 de juliol de 1977 i va ser qualificat per un autor anònim a la revista *Vallès* com "una de las obras más grandes de los granollerenses en los últimos años"²¹. És poc després, agost de 1977, quan s'afirma que La Mútua és formada per la majoria de les famílies de la comarca²² (pel novembre de 1961 la Mútua associa 4731 persones²³, un volum que representaria més del 10% de la població del Granollers d'aleshores). Si durant aquests anys s'ha anat construït el pàrking sota la plaça i davant de l'edifici, l'any 1978 les obres són aturades. S'arriba en aquesta situació als anys 1980-1982, en què comença un moviment de protesta veïnal, del que ja he parlat més amunt, a causa de l'aturada dels treballs. Finalment l'estiu de 1982 es recomencen els treballs alhora que es convoca el concurs d'idees per reurbanitzar l'espai públic superficial.

Un bosc espès...

En aquest punt comença una disputa sobre la forma de la plaça, que com veurem ha anat molt més enllà del terreny estètic. L'any 1969 el *Vallès* ja publicava que el nou edifici de la Mútua (que s'havia de construir a la plaça Barangé, car un acord amb l'Ajuntament havia permutat el local on estaven a can Punes per aquest nou edifici) tindria una superfície menor, però en canvi més alçada en "beneficio de la ampliación del espacio verde"²⁴.

Els arquitectes que han guanyat el concurs exposaran les seves idees en 1983, aplicant strictu sensu la filosofia de la tabula rasa i passant per alt la història del lloc. Per ells sabem que el sòl tindrà forma corba i que els elements perifèrics de la plaça "procurarien distreure la presència d'edificis de l'entorn no massa adequats"²⁵. Els arquitectes, oblidant que l'heterogeni és més acollidor que l'homogeni, confir-

²⁰ Ponsa, M.: "Satisfacció per un reconeixement públic". *Granollers informatiu*, 48. 30 d'abril de 1988.

²¹ "Inauguración de la Mutua". *Revista del Vallès*, núm. 12. 2 de juliol de 1977.

²² *Revista del Vallès*, núm. 18. 20 d'agost de 1977.

²³ Don tal: "¿Va lo sabia...? *Vallès*, núm. 1038. 12 de novembre de 1961.

²⁴ *El Vallès*, núm. 1621. 29 de novembre de 1969.

²⁵ *Plaça Gran*, 11 de febrer de 1983.

men, doncs, que allò que discorda en l'entorn de la plaça és l'edifici de la Mútua.

Paral·lelament, l'any 1984 *El Vallés*²⁶ parla de la "frondositat d'ufanosa arbreda" i de "La vegetació del parc infantil [que] arribarà fins l'edifici de la AISS". A l'arribar al novembre de 1986, quan ja es comença a treballar a la plaça, s'afirma que "El paviment serà ceràmic i de marbre travertí, damunt del qual s'instal·laran bancs, una font, una pèrgola i l'enllumenat. En els plànols també és previst de construir-hi un jardí amb tanques vegetals que obren vistes sobre el parc entre els edificis de la Telefònica i el municipal, reparar la plaça d'Anselm Clavé, mantenir l'arbrat actual i plantar nous arbres en el perímetre de la plaça, fora de la llosa de l'aparcament"²⁷.

Davant d'aquest projecte, l'enjoc de la gent que podem qualificar de "cultivada" consisteix en reforçar els valors d'autor dels seus conceptors. Així es comença a comentar que els arquitectes responsables del projecte tenen "un fort prestigi professional tant a Catalunya com a l'estranger pel seu avantguardisme, de vegades polèmic". Però per sobre de tot ens recorden que se'ls ha demanat "obres de gran importància" a diferents llocs. Aquest aspecte prendrà un pes més gran quan el Foment de les Arts Decoratives reconeixerà el treball fet a la plaça declarant-lo finalista en l'edició de 1988²⁸. L'informatiu municipal no perd temps a donar la seva lectura del guardó: el premi esdevé un reconeixement a una tasca "contra corrent". Fins i tot s'afirma haver anul·lat tots els edificis que existien abans a la plaça²⁹. La gent l'utilitzen cada cop més com a lloc de trobada³⁰.

Segons els arquitectes (Helio Piñón i Albert Viaplana), "Un dels objectius de la intervenció havia de ser la incorporació de l'edifici de la Mútua a un ambient urbà". Les dimensions i l'estil de l'edifici són a l'origen de la seva discondança. Cal un gran espai obert davant de la Mútua, "respectant o, millor, augmentant l'arbrat, per així alleugerir la visió del contrast entre els dos plans des de la plaça". També diuen que hi haurà una sèrie d'objectes per tal de "donar sentit o acompanyar i guiar per la plaça al visitant ben disposat". Aquest elements són palmeres fòssils, dos prismes escalables a banda i banda (fotografia núm. 8), les grans corbes o la serp gegant³¹ (fotografia núm. 9). Amagar alguns edificis, espe-

²⁶ 5 de maig de 1984.

²⁷ "La nova plaça en perspectiva". *Granollers informatiu*, núm. 8. 26 de novembre de 1986.

²⁸ Torra, Ramon: "La plaça de Barangé, obra seleccionada". *Granollers informatiu*, núm. 48. 30 d'abril de 1988.

²⁹ "L'espai (...) Envoltat d'edificis singulars, que mai no havien d'haver vist la llum (...)". Amb tot, "Crec que han conseguit el seu propòsit d'anular-les, centrant l'atenció vers el centre de la plaça on es respira un aire nou de tranquil·litat, de calma". (Ponsa, Montserrat: "Satisfacció per un reconeixement públic". Op. cit.)

³⁰ Ponsa, Montserrat: "Satisfacció per un reconeixement públic". Op. cit.

³¹ Viaplana, A. i Piñón, H.: "La nova plaça de Barangé en la perspectiva dels seus arquitectes". Op. cit.

cialment el de La Mútua, i potenciar l'espai verd són objectius clarament declarats i acceptats pels conceptors³².

Pel març de 1991 una sèrie de postals, de les que ja hem parlat, comença a circular per la ciutat. La "*modernitat més nostrada*"³³ hi vol dir la seva: Jordi Benito, Sagi Tarbal, Vicens Vacca i Jordi Pagès qualifiquen d'"horrible" la plaça de les Olles i troben "*fora de lloc*" la plaça Barangé, "*dues places que han estat constantment celebrades pels governs socialistes de la ciutat*"³⁴. Recordem que per a ells la plaça ha estat molt ben concebuda i que és la millor de tot Granollers.

Una "suposada" opinió popular

I a l'altra banda del ventall estètico-polític, un altre grup, amb els seus portantveus, es dedicarà a construir una (de moment si més no) *suposada* opinió popular.

Antoni González, un periodista d'investigació del desaparegut *Diari de Barcelona*, escriu un article on afirma que la gent li parla de la plaça qualificant-la de perillosa perquè hi cauen. Fins i tot se li queixen perquè no serveix ni per ballar-hi sardanes a causa de la forma del seu sòl. Unicament en treuen profit els patinadors. "*No podem fer tertúlia als bancs, a més aquells plafons ens fan por*"³⁵.

Dins d'aquest corrent contrari, com ja hem vist anteriorment, s'oferta tot un seguit d'informació (o de desinformació) sobre la relació entre la morfologia del lloc i la salut de la població granollerina: la plaça Barangé ha contribuït a augmentar el número de visites al traumatòleg³⁶. És en aquest punt on la inseguretat que suposa la morfologia de la plaça esdevé un altre dels elements d'aquesta lluita: el Vallès va arribar a publicar un article que titulava "*Las primeras víctimas de "La maldición Barangué"*".

En un segon moment, el grup d'oposició que s'expressa a través del Vallès passa recompte a una sèrie d'entrevistes que s'han anat publicant (fetes per Paco Monja) a 70 "notables" de la comarca. El resultat, segons aquesta font, és clar: la plaça és quelcom "*insólito y aberrante*"³⁷.

"*La plaza Barangé no gusta*", titulava el Vallès del * el resultat d'una "enquesta" basada en la pregunta "*¿Sería partidario de "levantar" la actual plaza Barangé y construir en su lugar un parque con césped y árboles?*". I afegia: "*El 88% opina que se trata de un espacio poco acogedor, demasiado moderno, y peligroso*"

Què ha passat, doncs? Quina relació hi ha entre la plaça i l'edifici de la Mútua més enllà del fet de compartir veïnatge? L'any 1974 encara alguns creïen que l'edifici de la

³² Viaplana, A. i Piñón, H.: "La nova plaça de Barangé en la perspectiva dels seus arquitectes". Op. cit.

³³ Mas, Josep: "Moderns". Op. cit.

³⁴ Mas, Josep: "Moderns". Op. cit.

³⁵ González, A.: "La plaça del cony" Op. cit.

³⁶ Mas, J.: "Moderns" Op. cit.

³⁷ Sempronià: "Un monumento a la desidia, desaparecido". El Vallès, 17 de juliol de 1993.

Mútua podia donar una nota alegre al voltant de totes les edificacions que per aquella zona s'estaven realitzant³⁸. Llavors el que més cridava l'atenció del nou edifici era "su reto, su orgulloso reto arquitectónico". "Este reto a los espacios y a la modernidad, simbolizados en su nuevo edificio, con reto de futuro"³⁹. "La Mútua está desafiante sobre el centro de la ciudad". "La Mútua es el pueblo en marcha, en busca de salvar vidas y conservar la salud común"⁴⁰.

La Mútua desafiant, doncs, però desafiant què exactament?

Per entendre-ho, situem-nos a l'altra costat de la balança, al grup dels defensors de la plaça. Per raó d'accessibilitat, és més fàcil de constatar la posició dels personatges públics que no de la gent del carrer en general. A més dels "artistes" locals, tenim un altre grup que s'expressa clarament i a favor de la plaça, fet que com veurem els durà a oposar-se a la Mútua.

Josep Majoral, aleshores regidor d'urbanisme, afirma: "Aquestes dues places criticades [les Olles i Barangé] han estat fetes per arquitectes reconeguts i amb la col·laboració dels veïns de la zona". Són, per tant, el resultat d'un diàleg social⁴¹.

Però per als altres, per als que s'hi oposen, tot va a l'inrevés:

"Cuando el "inventor" de la plaza Barangé (...) por lo visto echó una ojeada a su entorno, el edificio de "La Mútua" lo cayó gordo, no fue de su agrado, y se las ingenió para que el mismo, con su "obra" fuera marginado. Montó la plaza y le puso un desnivel contrario al que existía en su origen. Con ello no logró hacerlo, pero su perspectiva perdió esbeltez al sumir sus bases bajo un talud. La operacion fue todo un atentado al buen gusto y a la armonía urbana, con el cómplice silencio de los que lo permitieron, incluidos los que representaban a los miles de mutualistas, que ni siquiera hicieron constar su opinión"⁴².

L'autor d'aquest article parla de la forma convexa del sòl de la plaça (que certament trenca amb l'escala geogràfica del pla lleugerament descendent del riu Congost en el seu viatge cap al Mediterrani, per oferir un sol corbat i aixecat de nord a sud), de manera que, mirada des de la banda nord, la plaça sembla enfilarse per la façana de la Mútua (vegeu fotografia núm. 7). L'objectiu, reconegut pels conceptors, era "empetitir", anorrear, fer desaparèixer aquell edifici que se suposava estava fora de lloc.

El resultat formal és que el sòl de la plaça acaba a escassos metres de la façana de l'edifici, però a un nivell més elevat (Fotografies núm. 1 i 4). S'ha creat així una mena de salt de lloc, recurs paisatgístic que permet relligar un

³⁸ Viñals, José: "Toma carta de naturaleza el edificio sanitario de la plaza Calvo Sotelo". *El Correo Catalán. Especial Vallés*, 25 de gener de 1974.

³⁹ "La Mútua del Carmen marmoliza la fachada de su nuevo edificio". *Vallés*, 20 d'abril de 1974.

⁴⁰ *Revista del Vallés*, 16 de juliol de 1977.

⁴¹ El 9 nou, 8 de març de 1991.

⁴² Sempronià: "El edificio de 'La Mutua'". *El Vallés*, 746. 9 de març de 1991. Pàg. 53.

element a un altre quan aquest darrer no forma part del primer. Vist des de la part nord de la plaça, aquest salt de llop permet lligar visualment ambdós conjunts⁴³. Ara bé, vist en direcció est-oest (per exemple, des de l'edifici dels jutjats), el resultat és ben bé un altre. Des d'aquest punt de vista el que veiem és un corredor que amb dificultats (a través d'uns graons d'escala poc humana) ens permet passar entre l'edifici i la plaça trepitjant terra de ningú. En aquest punt no podem menys que demanar-nos si, en vista de tot el que hem exposat, no serà aquest, no ja un salt de llop, sinó una trinxera darrera de la qual s'amaguen posicions, fins i tot polítiques, encontrades.

Els polítics també opinen

D'un costat ja hem vist com són els elements socialistes de l'ajuntament els que defensen la plaça, des d'un punt de vista estètico-polític, pretextant que la seva producció ha estat fruit de la "voluntat popular". No cal que ens entretinguem en discernir si en realitat ha estat així o no. No oblidem que són ells els que l'han "encarregada". Situem-nos tan sols a principis de 1991: som a les portes d'unes eleccions municipals i Sempronià tornarà a obrir foc afirmant que la reforma de la plaça Barangé és una bona manera de guanyar els vots dels electors⁴⁴. Un any i mig més tard continuarà la seva feina: sembla ser, afirma, que les properes eleccions les guanyarà la formació política que s'atreveixi a rectificar la plaça Barangé, transformant-la en el que havia de ser: una plaça arbrada que convidi a la pau i al repòs⁴⁵. L'any 1995, davant les eleccions municipals, José Antonio Pilar pregunta als candidats a alcalde la seva opinió sobre la plaça⁴⁶. Josep Serratussell, de CiU, diu que ni personalment ni estètica li agrada. Per a ell cal que sigui replantejada en el futur, i acabar-la. Josep Pujadas, del PSC, la veu com un espai útil i com articulador dels edificis que la rodegen. Sent d'arquitectura moderna i funcional, convé acabar-la. Manel Balcells, d'ERC, insisteix en el fet que està inacabada i que és poc verda. Cal fer-la més funcional i humana, traient-li certs elements perillosos. Maria Cristina Tarrés, del PP, diu que no li agrada, com no li agraden les places "dures" en general. Ella replantejaria el projecte i hi faria zones verdes per on els ciutadans poguessin passejar. Com que la reforma radical seria molt costosa, s'aprofitaria el que hi ha. Per IC-els Verds, Jaume Vernet insistia en què la plaça no li agrada i que està fora de lloc. Potser té valor artístic, però no guarda relació amb l'entorn. Per tant, s'imposa fer una nova plaça.

⁴³ En principi la plaça havia de ser aïllada dels edificis de la banda oest per una barrera d'arbres, parlant-se fins i tot d'uns "avets que emmarcaran la plaça i la protegiran de la proximitat de l'edifici agressiu". (Viaplana, A. i Piñón, H.: "La nova plaça de Barangé en la perspectiva dels seus arquitectes". Op. cit.)

⁴⁴ Sempronià: "La plaza del 'C...'. El Vallès, 11 de maig de 1991.

⁴⁵ Sempronià: "Otra vez, la plaza del 'C...'. El Vallès, 12 setembre 1992.

⁴⁶ El Vallès, 945. 21 de gener de 1995.

El resultat és clar: la dreta i el centre-dreta, malgrat els matisos, s'hi oposen en línies generals; el partit socialista segueix mantenint la seva opinió inicial. En aquells dies Granollers està electoralment dividit en dos blocs, amb un petit predomini del Partit Socialista. Després del període turbulent originat per la moció de censura possibilitada pel canvi de partit d'un regidor, les urnes i les maniobres posteriors decidiran donar un cert avantatge -és a dir l'alcaldia- a CiU. És en aquest moment que es decideix fer unes petites reformes davant de la Mútua.

La plaça, que no ha estat mai acabada, veurà reformar-se (novembre de 1993) el seu costat sud, just davant la Mútua, on encara subsistia una caseta d'instal·lacions elèctriques que enlletgien força l'indret. En els mesos posteriors, serà acabat d'endreçar el corredor entre la plaça i l'edifici. No cal que digui que quan això va tenir lloc el nou alcalde ja era Josep Serratussell.

Un intent d'interpretació

Hem vist, doncs, que la plaça ha estat un objecte defensat pel centre-esquerra del partit socialista i que en certa manera volia tapar o anorrear un edifici que suposadament desentonava en el conjunt. Hem vist una relació tibant atrinxer-se a banda i banda del salt de llop: a un costat una majoria, democràtica i progressista, que ha ostentat el poder des de les primeres eleccions democràtiques. Però, i a l'altre costat, què hi ha? Això ho he provat d'expressar en un gràfic.

Una placa penjada de l'edifici de la telefònica, on es llegeix "Plaça Josep Barangé" presenta un adhesiu enganxat on es veu una persona que llença a la paperera una esvàstica (fotografia núm. 5). No crec que es tracti d'una simple coincidència. Altres edificis (correus i telefònica, especialment) han estat pintats amb inscripcions de lluites entre dretes i esquerres, o nacionalistes i espanyolistes (fotografia núm. 6). En aquest ambient, que semblaria crispat si no fos pel coneixement que tenim de la quotidianitat del lloc, aixequem la vista cap a l'edifici de la Mútua i veurem com en la seva façana hi oneja la bandera espanyola i la senyera (fotografia núm. 2). Dia i nit són allà; fins i tot més presents que al mateix ajuntament. Que jo sàpiga, la Mútua no té cap obligació de tenir cap bandera penjada a la façana, ni espanyola ni catalana; si més no, no més obligació que la que puguin tenir altres edificis pertanyents a l'administració local, autònoma o central. Podríem pensar, doncs, que el veritable desafiament de la Mútua és aquest i no pas cap d'altre.

Mirant-ho més a fons, la Mútua ha tingut per director un personatge que confirma aquesta línia de recerca que hem iniciat. Pere Viaplana i Riera, n'ha estat el director i també és notori el seu passat falangista. Havia estat president de Fuerza Nueva durant la transició i membre del Frente de Juventudes. Quan se li demana qui és, respon contundentment "un falangista" que prefereix el color blau i que manifesta voler

ser enterrat amb una camisa d'aquest color⁴⁷. Per a ell, la seva obra més important és la Mútua perquè en ella no hi ha fractures socials ja que atén tothom. A més, donaria la vida per la seva pàtria, l'Espanya⁴⁸.

D'altra banda, Pere Viaplana és director president del consell d'administració del Vallès. Això ja ens permet explicar una mica perquè aquest setmanari hauria emprès les seves campanyes en contra de la plaça i n'hauria fet un objecte d'intercanvi electoral.

En aquest context, en un país on la bandera espanyola només és exposada per obligació .... o per una molt ferma convicció, el desafiament de la Mútua sobre la plaça Barangé és el desafiament que simbolitza la lluita entre un passat d'arrel falangista i un present que es vol més o menys progressista. Això ens explica perquè han estat les alternatives al Partit Socialista (CiU) les que han acabat de reformar els rodals de la Mútua.

Abans d'aquestes reformes, quan es va construir la plaça, aquesta tenia unes jardineres de forma poligonal que seguien la planta de l'edifici de la Mútua. Posteriorment, un salt de llopol ha separat la plaça i l'edifici. Després del que he exposat, encara es pot pensar que la morfologia de la plaça és un resultat únicament estètic? Si sabem que diferents partits li asseguren futurs oposats, perquè no creure que això també ha estat així fins avui?

El resultat sobre el terreny és a la vista. Es tracta d'una plaça de les anomenades dures, on el bosc promès, els arbres i la gespa, han estat substituïts per petites construccions que semblen voler simbolitzar arbrets (fotografia núm. 3); potser fins i tot s'insinua un bosc. La plaça Barangé ha esdevingut el lloc on s'instrueixen la meitat de les denúncies policials amb aprehensió de drogues⁴⁹. Lloc de pas, valorat per la seva funció utilitària, receptacle d'actes massius durant les festes locals... Però també, calia fer-ho notar, objecte de lluites per sort no sempre callades entre granollers més o menys anònims.

Bellaterra, 1995
Les Franqueses del Vallès, 1996
Pantin, 1997
Sant Martí de Centelles, 1997

⁴⁷ Paco Monja, 1991: *Granollers i la seva gent, 100 converses*. Granollers, Revista del Vallès.

⁴⁸ Paco Monja: *Granollers i la seva gent, 100 converses*. Op. cit.

⁴⁹ *Revista del Vallès*, núm. 3374. 22 de novembre de 1997. Pàg. 74.

Fotografies

- núm. 1: La fotografia mostra el salt de llop que hi ha entre la plaça i l'edifici de la Mútua.
- núm. 4: Un detall d'aquest salt de llop i de l'escala dels graons. La foto núm. 7 mostra l'efecte que persegueix aquest aixecament del sòl de la plaça.
- núm. 2: La façana de l'edifici de la Mútua, amb les banderes espanyola i catalana.
- núm. 3: Petits "arbres" de ciment que han substituït el "bosc promès"?
- núm. 5: Placa identificativa de la plaça, a l'edifici de la Telefònica.
- núm. 6: Grafittis sobre les parets de diferents edificis de la plaça. [Dues fotos duen el mateix núm. A triar, o sinó es poden posar totes dues]
- núm. 7: L'edifici de la Mútua vist des de la plaça. La fotografia mostra la forma corbada del sòl i com aquest s'aixeca en arribar al davant de l'edifici. Cal destacar que la seva façana es feta de marbre. També es veu com hi ha més arbres de ciment que no vegetals.
- núm. 8: Un dels prismes escalables, ara inescalable per l'afegitó d'un vidre enmig de la rampa.
- núm. 9: La serp de ferro. [dues fotos, a triar]
- núm. 10: La plaça, inacabada, mai no ha estat unida a la resta de la ciutat.
- núm. 11: [Dues vistes de la plaça i dels seus "monuments", sense comentaris]
- núm. 12 i 13: Dos monuments exiliats de l'antiga plaça, avui dia dipositats al parc Torras Villà.

La Mútua

Majoria mutualista

PP: dreta democràtica

CIU: nacionalisme conservador

Salt de llop o trinxera?

PSC: partit socialista

Majoria socialista

La Plaça Barangé